

Elżbieta Marek

Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej

Koncepcje oceniania osiągnięć uczniów w świetle analizy wybranych programów edukacji wczesnoszkolnej

Conceptions of the Evaluation of Pupils' Achievements,
Considered in the Light of the Analysis
of Selected Programmes for Early-School Education

Wprowadzenie

Ocenianie uczniów w klasach początkowych od lat jest przedmiotem kontrowersji i dyskusji. „Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 kwietnia 1999 r. w sprawie zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych”¹ zobowiązało nauczycieli klas I–III do przygotowywania oceny klasyfikacyjnej końcoworocznej podsumowującej osiągnięcia edukacyjne ucznia i oceny zachowania w formie opisowej. W związku z tym pojawiło się wiele koncepcji i modeli oceniania, każda bowiem szkoła musi posiadać swój własny wewnętrzny system oceniania.

Jak pisze A. Kopik „ocenianie wymaga podejmowania określonych decyzji. Jest też integralnym elementem procesu nauczania i uczenia się. Ocenianie ma służyć informowaniu o jakości osiągnięć edukacyjnych dziecka w porównaniu z celami kształcenia przewidzianymi dla danego etapu rozwoju. Powinno ono określać zakres wysiłku włożonego przez

¹ Dz.U. 1999 nr 41 poz. 413.

dziecko w proces edukacyjny i wskazywać na charakter czynionych postępów. Jednym z istotnych zadań oceniania jest dostarczenie informacji o tym, jakie umiejętności uczeń już opanował, z czym sobie doskonale radzi, a jakie umiejętności wymagają dalszego doskonalenia”².

Aby ocenianie spełniało swą funkcję, powinno:

- dostarczać wiedzy o predyspozycjach, aktywności i jakości pracy;
- diagnozować poziom umiejętności i wiadomości;
- informować o skuteczności stosowanych metod i form pracy;
- sprzyjać pozytywnemu myśleniu o własnych możliwościach oraz o samym procesie uczenia się;
- stanowić środek mobilizujący (wzmocnienie pozytywne);
- wywoływać refleksje (skłaniać do analizy i korekty własnych działań);
- wdrażać do systematyczności;
- dostarczać satysfakcji;
- kształcić umiejętności radzenia sobie z niepowodzeniami³.

Sztuka oceniania, zwłaszcza opisowego jest bardzo trudnym zadaniem. Wrażliwy nauczyciel zawsze będzie zadawał sobie pytanie: Czy jestem uważany przez moich uczniów za osobę sprawiedliwą? Czy komunikaty, jakie przekazuję dzieciom, ich rodzicom są dla nich jasne? Czy wypracowane kryteria oceniania są czytelne i przejrzyste? Jakie znaczenie ma ocena dla ucznia, czy jest informacją o stopniu opanowania materiału, czynnikiem dopingującym i motywującym do dalszej pracy? Czy formułowane przeze mnie oceny są obiektywne i miarodajne, i czy odzwierciedlają faktyczny stan wiedzy ucznia?

Pytania te są niezmiernie ważne, gdyż ocenianie powinno służyć dziecku i nauczycielowi, aby mogli właściwie korygować swoje dotychczasowe postępowanie.

A. Brzezińska i E. Misiorna są zdania, że dobre ocenianie:

- uruchamia refleksję ucznia o samym sobie, o tym, jak działa, w jaki sposób angażuje się w to, co robi, jakie efekty osiąga, sygnalizuje co należy zmienić w sposobie działania;
- dostarcza uczniowi informacji zwrotnych odnoszących się do tego, jak działa i co osiąga;
- wymaga jasno sformułowanych kryteriów, ze względu na które analizowany jest proces działania dziecka i uzyskiwany przez niego efekt⁴.

---

² A. Kopik, *Oceniać dla dobra ucznia*, [w] *Diagnoza i terapia psychopedagogiczna w edukacji dziecka*, (red.) E. Marek, J. Łuczak, Piotrków Trybunalski 2010, s. 283–284.

³ M. Kędra, M. Zatorska, *Razem z dzieckiem*, Warszawa 2014, s. 46–47, <http://www.ore.edu.pl/materialy-do-pobrania> (dostęp: 15.09.2015).

⁴ A. Brzezińska, E. Misiorna, *Istota i sens oceniania dziecka w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Ocena opisowa w edukacji wczesnoszkolnej*, Poznań 1998, s. 14.

Każdy program nauczania, zgodnie z „Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania...”⁵ zawiera propozycje kryteriów ocen i metod sprawdzania osiągnięć uczniów. Sposoby i narzędzia oceniania przedstawione w programach powinny być zgodne z ich ogólną koncepcją.

Celem prezentowanych badań było poznanie kryteriów oceniania i metod, jakie proponują autorzy programów kształcenia zintegrowanego. Analizie poddano trzynaście wybranych programów prezentowanych na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji, które powstały w ramach projektów konkursowych – konkurs 1/POKL/03.03.04/2013 na opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania wraz z obudową dydaktyczną⁶. W badaniach podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie są podstawy prawne oceniania opisowego?
- Jakie funkcje, rodzaje i formy oceniania występują w programach kształcenia zintegrowanego?
- W których programach proponuje się ocenianie kształtujące?
- Co jest przedmiotem oceny ucznia, jakie są jej kryteria?
- Jakie metody, techniki i narzędzia gromadzenia informacji o uczniach proponują autorzy programów nauczania?

Podstawy prawne oceniania opisowego

1 września 2015 roku weszło w życie „Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych”⁷. Rozporządzenie stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w Artykule 44 b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), wprowadzonego „ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw”⁸.

Rozdział 3a „Ocenianie, klasyfikowanie i promowanie uczniów w szkołach publicznych” ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku odnosi się do ogólnych zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów na wszystkich etapach edukacyjnych⁹. Określa między innymi:

⁵ Dz.U. 2012 poz. 752.

⁶ <http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesno-szkolna> (dostęp: 15.09.2015).

⁷ Dz.U. 2015 poz. 843.

⁸ Dz.U. 2015 poz. 357.

⁹ *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw*, http://orka.sejm.gov.pl/proc7.nsf/ustawy/2957_u.htm (dostęp: 15.09.2015).

- przedmiot oceniania;
- sposób oceniania;
- cele i elementy oceniania wewnątrzszkolnego;
- powinności nauczyciela względem rodziców i uczniów wynikające z zasad oceniania;
- prawa uczniów i rodziców w zakresie jawności ocen i dokumentacji dotyczącej oceniania;
- zasady klasyfikacji śródrocznej i rocznej.

W punkcie 5 Artykułu 44b czytamy, że ocenianie osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia odbywa się w ramach oceniania wewnątrzszkolnego, które ma na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie;
- udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć;
- udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;
- motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;
- dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia;
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej¹⁰.

Z Artykułu 44i wynika, że w klasach I–III szkoły podstawowej:

- oceny bieżące z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie Art. 13 ust. 3, są ustalane w sposób określony w statucie szkoły;
- śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie Art. 13 ust. 3, a także śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna zachowania są ocenami opisowymi.

W klasach I–III szkoły podstawowej oceny bieżące z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz zajęć, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie Art. 13 ust. 3, mogą być ocenami opisowymi, jeżeli statut szkoły tak przewiduje¹¹.

Zgodnie z § 11 „Rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 10 czerwca 2015 roku w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikacji i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych”¹² przy ustalaniu oceny z wychowania fizycznego, zajęć technicznych, pla-

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² Dz.U. 2015 poz. 843.

styki, muzyki i zajęć artystycznych należy przede wszystkim brać pod uwagę wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki tych zajęć, a w przypadku wychowania fizycznego – także systematyczność udziału ucznia w zajęciach oraz jego aktywność w działaniach podejmowanych przez szkołę na rzecz kultury fizycznej¹³.

Funkcje, rodzaje i formy oceniania

Ocenianie to nie tylko przekazywanie informacji o postępach ucznia, ale również informacja zwrotna dla nauczyciela o efektach jego pracy, o konieczności – w razie niepowodzeń uczniów – modyfikacji jego działań w zakresie doboru treści, metod, form pracy, środków dydaktycznych i organizacji pracy z dziećmi.

Autorzy programów przypominają, że prawidłowo sformułowana ocena powinna spełniać określone funkcje:

- diagnostyczną (oceniać ucznia pod względem wymagań stawianych przez nauczyciela);
- informacyjną (co uczniowi udało się poznać, zrozumieć, opanować, nauczyć, jakie zdobył umiejętności, co już potrafi, jaki jest wkład jego pracy);
- korekcyjną (co uczeń ma już opanowane, co robi dobrze, nad czym musi jeszcze popracować, co poprawić, zmienić, udoskonalić, aby uzyskać lepsze efekty);
- rozwojową (czy dokonują się zmiany w samym dziecku, jakie jest tempo i dynamika zmian);
- motywacyjną (zachęcać do kontynuowania wysiłku, wskazywać na możliwość osiągnięcia sukcesu oraz dawać uczniowi wiarę we własne siły)¹⁴.

Autorka programu „Twórcze umysły” podkreśla, że ocena opisowa powinna:

- uwzględniać możliwości dziecka;
- brać pod uwagę wkład jego pracy, wysiłek i chęci;
- dawać informacje o tym, co dziecko już umie, nad czym powinno popracować i w jaki sposób;
- eliminować niezdrową rywalizację o ocenę cyfrową; nie powinna natomiast:
- etykietować dzieci;
- zawierać bezpośredniej krytyki dziecka;

¹³ Tamże.

¹⁴ N. Bigus-Franczuk, K. Sokal, *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła. Innowacyjny Program Nauczania dla klas I–III*, s. 85, http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf (dostęp: 15.09.2015); B. Goliszek, B. Małecka-Perszeko, *My bliżej świata. Świat bliżej nas*, s. 58, <http://my-blizej-swiate.com.pl/swiat-blizej-nas/files/Program-Innowacyjny-My-bli-iej--wiata----wiat-bli-iej-nas.pdf> (dostęp: 15.09.2015); *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji*, http://igse.portaledu.pl/doc/Program_Nauczania_IGSE.pdf (dostęp: 15.09.2015).

- pełnić głównej funkcji jako nagrody lub kary (choć z funkcji gratyfikującej przy stosowaniu jakiegokolwiek formy oceniania trudno jest całkowicie zrezygnować)¹⁵.

B. Goliszek i B. Małecka-Perszko proponują takie rodzaje ocen jak:

- wstępna ocena rozwoju ucznia i jego możliwości – diagnoza indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień dziecka rozpoczynającego naukę w klasie pierwszej, która jest podstawą do zaplanowania działań dydaktyczno-wychowawczych i zapewnia każdemu uczniowi maksymalny rozwój;
- ocena bieżąca – informacja o postępach ucznia w nauce i zachowaniu, aktualnych osiągnięciach i funkcjach, które należy usprawnić;
- ocena śródroczna – redagowana po pierwszym półroczu nauki, charakteryzuje zachowanie ucznia, opisuje efekty jego uczenia się, zawiera zalecenia do pracy w drugim semestrze;
- ocena roczna – ma charakter opisowy, jest syntetyczną informacją o osiągnięciach ucznia kończącego edukację w danej klasie, uwzględnia poziom wiadomości i umiejętności określonych w „Podstawie programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego”, a także wskazuje potrzeby rozwojowe i edukacyjne ucznia związane z przewyższaniem trudności w nauce lub rozwijaniem uzdolnień;
- końcowa ocena rozwoju ucznia i jego możliwości – ma formę diagnozy końcowej przeprowadzonej po zakończeniu edukacji dziecka w poszczególnych klasach i pozwala zaplanować działania dydaktyczno-wychowawcze na kolejne lata nauki¹⁶.

Nauczyciele realizujący program „Ciekawi świata” mają możliwość oceniania postępów ucznia w nauce, wyrażając za pomocą skali punktowej lub procentowej poziom opanowania sprawdzanych wiadomości i umiejętności; używając komentarza ustnego wskazującego na mocne i słabe strony ocenianej pracy lub komentarza w postaci krótkiej recenzji pracy pisemnej z informacją zwrotną o tym, co uczeń zrobił dobrze, co musi poprawić i w jaki sposób; stosując inne sposoby oceny według pomysłu nauczyciela (np. naklejki, pieczątki, symbole graficzne, określenia słowne)¹⁷.

W programie tym podano także, za K. Rau i I. Chodoń, warunki dobrego oceniania, które:

- dają dziecku informację o tym, co już umie, nad czym musi poprawiać, jak daleko jest na drodze do osiągnięcia celu;

---

¹⁵ M. Knopik, *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, s. 67, <http://sawg.pl/upload/upload/maly%20czlowiek%20materialy%20www/Program%20nauczania%20dla%20klasy%20I-III.pdf> (dostęp: 15.09.2015).

¹⁶ B. Goliszek i B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata. Świat bliżej nas*, dz. cyt., s. 59.

¹⁷ J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, s. 59, http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/program_nauczania.pdf (dostęp: 15.09.2015).

- uwzględniają możliwości dziecka; nie wszyscy przecież w tym czasie są w stanie opanować jakąś umiejętność, a niektórzy nigdy nie będą biegli w danym zakresie;
- biorą pod uwagę wkład pracy dziecka, jego wysiłek włożony w wykonanie jakiegoś zadania;
- nie etykietują dzieci;
- zachęcają do dalszej pracy, uświadamiają, że wysiłek się opłaca;
- nie pełnią funkcji kary czy nagrody;
- nie zawierają krytyki osoby;
- uwzględniają postęp, jaki dokonał się w dziecku¹⁸.

Ocena może przyjmować formę graficzną, werbalną i pisemną. W programie „My bliżej świata. Świat bliżej nas” oprócz oceny opisowej, zawierającej informacje o osiągnięciach i problemach ucznia, typu: „Uważnie przepisz z tablicy, a unikniesz błędów! Bardzo podoba mi się Twój zeszyt! Jestem z Ciebie dumna!” proponuje się stosowanie form umownych w postaci stempelków, naklejek ze znaczkami, symboli czy pochwał słownych, a także ocenę koleżeńską i samoocenę¹⁹.

W programie „Szkoła przyszłości” zaproponowano opisywanie wiadomości i umiejętności ucznia według sześciostopniowej skali:

- 6 punktów – poziom bardzo wysoki; uczeń opanował umiejętności w stopniu znakomitym; jego wiedza i umiejętności wykraczają poza treści programowe;
- 5 punktów – poziom wysoki; uczeń opanował umiejętności w stopniu bardzo dobrym; biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów; potrafi zastosować zdobytą wiedzę w nowych sytuacjach;
- 4 punkty – poziom średni; uczeń opanował wiadomości i umiejętności w stopniu dobrym; poprawnie stosuje wiadomości i samodzielnie rozwiązuje typowe zadania teoretyczne i praktyczne;
- 3 punkty – poziom zadowalający; uczeń opanował wiadomości i umiejętności w stopniu zadowalającym, popełnia błędy, które po wskazaniu potrafi samodzielnie poprawić, czyni postępy;
- 2 punkty – poziom niski; uczeń opanował wiadomości i umiejętności w stopniu niskim; pracuje z pomocą nauczyciela; ma braki;
- 1 punkt – poziom niezadowalający; uczeń nie potrafi samodzielnie wykonać zadań, poziom jego umiejętności i wiadomości uniemożliwia naukę na wyższym etapie²⁰.

¹⁸ K. Rau, I. Chodoń, *Ocenianie opisowe, a rozwój dziecka*, cyt. za: J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, dz. cyt., s. 60.

¹⁹ B. Goliśzek, B. Małecka-Perszko, *My bliżej świata. Świat bliżej nas*, dz. cyt., s. 58.

²⁰ G. Duszyńska, I. Szymańska, *Szkoła przyszłości*, s. 56, <http://szkola-przyszlosci.strefa-klienta.net/> (dostęp: 15.09.2015).

Ocenianie kształtujące

W kilku analizowanych programach nauczania proponuje się ocenianie kształtujące. Według Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) „ocenianie kształtujące to częste, interaktywne ocenianie postępów ucznia i uzyskanego przez niego zrozumienia materiału, tak by móc określić, jak uczeń ma dalej uczyć się i jak najlepiej go nauczać”²¹. Takie ocenianie jest zgodne z „Rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 10 czerwca 2015 roku w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikacji i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych”. Z § 14 tego rozporządzenia wynika, że: „Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć”²².

Ocenianie kształtujące składa się z ośmiu elementów, które zostały szczegółowo scharakteryzowane w programie „Trampolina do przyszłości”. Są to:

- określenie celu zajęć i sformułowanie go w języku przystępnym dla ucznia;
- ustalenie wraz z uczniami kryteriów oceniania;
- formułowanie pytań kluczowych;
- zadawanie pytań angażujących ucznia podczas zajęć;
- budowanie atmosfery uczenia się, pracując z uczniami i rodzicami;
- wprowadzenie samooceny i oceny koleżeńskiej;
- rozróżnienie funkcji sumującej i kształtującej;
- zastosowanie efektywnej informacji zwrotnej²³.

Nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące planując zajęcia, określa ich cele i kryteria oceniania, przekazuje je uczniom i ściśle stosuje się do nich. Ważne jest przekazanie informacji zwrotnej dziecku, które powinno wiedzieć: co zrobiło dobrze, co źle, co należy poprawić i w jaki sposób²⁴.

Autorzy programu „Staś i Zosia w szkole” wyodrębniają następujące elementy oceniania kształtującego:

- informacja zwrotna – przekazana tuż po zajęciach, jeżeli jest negatywna to w obecności tylko osoby zainteresowanej, jeśli pozytywna to w obecności innych uczniów. Powinna zawierać odpowiedzi na pytania:

---

²¹ N. Bigus-Franczuk, K. Sokal, *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, dz. cyt., s. 86.

²² Dz.U. 2015, poz. 843.

²³ D. Kiedrowicz, M. Szolkowska, B. Szydziak i inni, *Trampolina do sukcesu*, s. 172, http://landers.pl/assets/Program-nauczania-trampolina-do-sukcesu-z-dn-24_06_2015.pdf (dostęp: 15.09.2015).

²⁴ G. Duszyńska, I. Szymańska, *Szkoła przyszłości*, dz. cyt., s. 55.

co uczeń zrobił dobrze, co powinien poprawić, jak to poprawić, jak ma się dalej rozwijać²⁵;

- cele dla nauczyciela – starannie przemyślane w kontekście wiadomości, umiejętności, postaw;
- cele dla ucznia – wyrażone w języku zrozumiałym dla ucznia, dostosowane do jego możliwości rozumienia, uświadomione na początku zajęć. Powinny zawierać odpowiedzi na pytania: co uczeń ma wiedzieć, czego ma się nauczyć i do czego mu to będzie potrzebne, z czego zostanie rozliczony;
- kryteria oceniania – zrozumiałe dla ucznia i jego rodziców i konsekwentnie stosowane;
- samoocena ucznia – pozwala mu decydować na jaką ocenę chce pracować i na jaką faktycznie zapracował;
- udział rodziców w ocenie dziecka – znają i rozumieją sens oceniania, mogą włączyć jego elementy do swojego systemu wychowawczego²⁶.

Zajęcia z ocenianiem kształtującym zawierają: temat, formy pracy, metody, środki dydaktyczne, cele dla nauczyciela, cele sformułowane w języku ucznia, kryteria oceniania, przebieg zajęć, pytania kluczowe, informację zwrotną. Ważna jest także samoocena i ocena koleżeńska²⁷.

W programie „Myślę, działam, idę w świat” ocenianie kształtujące ucznia polega na diagnozowaniu umiejętności operowania wiedzą w realnych sytuacjach zadaniowych oraz na zaangażowaniu, współpracy, samoocenie, refleksji i produktu uczenia się. Ocena przybiera kształt wartościowania wysiłku edukacyjnego ucznia, określa wkład jego pracy w proces zdobywania wiedzy i umiejętności oraz wskazuje charakter postępów²⁸. W programie tym zawarto także scenariusz spotkania z rodzicami na temat: „Ocenianie kształtujące szansą na sukces mojego dziecka”²⁹.

Autorzy programu „Mały wynalazca” doceniają wartość oceniania kształtującego, które: „zapewnia partnerskie relacje pomiędzy nauczycielem a uczniem, buduje u ucznia poczucie wartości, uczy uczenia się, umożliwia planowanie pracy, daje doświadczenia w zakresie współpracy w grupie, nie stygmatyzuje ucznia”³⁰.

²⁵ G. Mazurkiewicz (red.), *Organizacja procesów edukacyjnych. Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, Kraków 2006, cyt. za: D. Sterna, J. Strzemieczny, *Strategie oceniania kształtującego*, <http://www.ceo.org.pl/pl/ok/news/strategie-oceniania-kszaltujacego> (dostęp: 15.09.2015).

²⁶ M. Wróblewska, M. Potręć, K. Małachowska i inni, *Stas i Zosia w szkole*, s. 72, http://stasizosia.info/wp-content/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf (dostęp: 15.09.2015).

²⁷ Tamże s. 73.

²⁸ A. Dziadkiewicz, A. Florczak, D. Gąsior i inni, *Myślę – działam – idę w świat*, s. 145, <http://projekt.noweska/mierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/program-nauczania-wczeskoszkolnego-z-j%C4%98zykiem-angielskim.pdf> (dostęp: 15.09.2015).

²⁹ Tamże, s. 139–140.

³⁰ A. Krukowska, S. Stelmach i in., *Mały wynalazca*, s. 17, http://mais.wspkorcak.eu/wp-content/uploads/2015/07/Maly_Wynalazca-popr.pdf (dostęp: 15.09.2015).

W programie „Obywatel świata” także wykorzystano ocenianie kształtujące podkreślając, że indywidualizuje ono proces nauczania, uwzględnia zróżnicowanie wiekowe i potrzeby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące nie traci czasu na zadawanie pytań, które mają ujawnić to, czego uczeń nie umie, lecz skupia się na tym, co uczeń umie, czego może się nauczyć, zaś właściwie przekazywana uczniowi informacja zwrotna daje mu możliwość racjonalizacji własnego procesu uczenia się³¹.

Przedmiot i kryteria oceny ucznia

W programie „Innowacje gwarancją skutecznej edukacji” w tabeli zawarto stwierdzenia, którymi mogą się posługiwać nauczyciele, formułując ocenę opisową. Przykładowe sformułowania w zakresie umiejętności artystyczno-technicznych podane są w tabeli 1.

Tabela 1. Przydatne sformułowania służące redagowaniu oceny opisowej w zakresie umiejętności artystyczno-technicznych

Umiejętności artystyczno-techniczne ³²			
Prace artystyczno-techniczne wykonuje niechętnie, mało estetycznie, często wymaga zachęty ze strony nauczyciela, najczęściej nie potrafi umiejętnie wykorzystać przyniesionych materiałów.	Prace artystyczne podejmuje nie- zbyt chętnie, nie zawsze doprowadza je do końca, widoczny jest brak pomysłowości oraz umiejętnego wykorzystania materiałów, tempo pracy wolne, brak samodzielności.	Chętnie podejmuje się zadań artystycznych (plastycznych, technicznych, muzycznych), umiejętnie stosowanie podstawowych środków plastycznych i technicznych, doprowadza każdą pracę do końca.	Bardzo pomysłowo i estetycznie wykonuje prace plastyczno-techniczne, wykorzystując poznane techniki, rozsądnie korzysta z przyniesionych materiałów.

Źródło: *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji. Program nauczania edukacji wczesnoszkolnej.*

³¹ J. Przybylska, Z. Stępień, *Obywatel świata*, s. 46, <http://mais.wspkorczaek.eu/programy-nauczania/> (dostęp: 15.09.2015).

³² *Innowacje gwarancją skutecznej edukacji*, dz. cyt., s. 79.

W programie „Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności” w procesie oceniania zainspirowano się psychotransgresjonizmem J. Kozielckiego i koncepcją sfer najbliższego rozwoju L.S. Wygotskiego, określając trzy poziomy osiągnięć uczniów: wyróżniający się, zadowolający, niezadowolający. Najważniejszymi kryteriami oceniania w tym programie są: poziom samodzielności ucznia, poziom motywacji do działania, gotowość ucznia do przekraczania własnych granic. Przykładowo, poziom niezadowolający występuje wtedy gdy uczeń:

- nie podejmuje wysiłku zmierzenia się z problemem, a nawet jeśli rozpoczyna działanie szybko je porzuca;
- nie potrafi wdrożyć wskazówek nauczyciela podczas prób wykonywania działania;
- nie czerpie przyjemności z podejmowanych działań;
- nie podejmuje prób mających na celu nabycie lub usprawnienie jakiejś umiejętności³³.

Autorzy programu „Doświadczam – rozumiem – wiem” są zdania, że uczeń może opanować kompetencje na czterech poziomach: najwyższym, wysokim, zadowolającym i niskim. Podobnie jak w programie „Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności” wyodrębniono wskaźniki charakterystyczne dla poszczególnych poziomów, np. uczeń funkcjonujący na poziomie najwyższym:

- inicjuje dodatkowe czynności związane z uczeniem się w ramach poszczególnych typów edukacji;
- jest dociekliwy, dopytuje o nowe możliwości uczenia się i praktyczne zastosowania poznanej wiedzy;
- aktywnie poszukuje nieszablonowych i nietypowych rozwiązań;
- jest zaangażowany w wykonywanie czynności podczas zajęć;
- projektuje nowe doświadczenia, eksperymenty i sytuacje sprzyjające uczeniu się, szacuje posiadane zasoby, szuka wsparcia, planuje sposób działania;
- potrafi samodzielnie wyszukiwać informacje na interesujący go temat;
- dzieli się posiadaną wiedzą z innymi uczniami;
- jest świadomy warunków ułatwiających uczenie się;
- dojrzałe radzi sobie w sytuacjach trudnych, kontynuuje czynności celem wypracowania oczekiwanego efektu, nawet kiedy pojawiają się przeszkody;
- bierze udział w konkursach i zawodach szkolnych i pozaszkolnych³⁴.

W ocenianiu zachowania w programie „My bliżej świata. Świat bliżej nas” zaleca się uwzględnienie takich elementów, jak: wkład pracy ucznia, poziom samodzielności wykonywanych zadań, zaangażowanie

³³ M. Knopik, *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, dz. cyt., s. 68–69.

³⁴ E. Domagała-Zyśk, M. Knopik, T. Knopik, B. Kucharska, *Doświadczam – rozumiem – wiem*, http://drw.lechaa.pl/wp-content/uploads/2015/08/Do%C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem

w wykonanie zadania, aktywność w czasie zajęć szkolnych, respektowanie zasad życia społecznego, norm etycznych, podejmowanie działań dla dobra innych³⁵. W zakresie oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia należy brać pod uwagę: poziom wiedzy i umiejętności dotyczących otaczającej rzeczywistości, postęp w opanowaniu wiadomości i umiejętności w stosunku do indywidualnych możliwości intelektualnych dziecka, umiejętność stosowania wiedzy w praktyce.

W programie „My bliżej świata. Świat bliżej nas” podano zakres oceniania dla poszczególnych kierunków edukacji. A oto przykładowe umiejętności:

- w zakresie edukacji polonistycznej – uważne słuchanie; wypowiedzi ustne; kodowanie i dekodowanie informacji; znajomość alfabetu; czytanie ze zrozumieniem, przepisywanie; pisanie z pamięci; pisanie ze słuchu; poprawność graficzna pisma; poprawność ortograficzna; estetyka pisma; umiejętności gramatyczne; rozumienie określeń: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie; korzystanie z pakietów edukacyjnych; recytacje;
- w zakresie edukacji muzycznej – śpiewanie; odtwarzanie rytmów; czytanie i zapisywanie nut; gra na instrumencie;
- w zakresie edukacji społecznej – praca w zespole; stosowanie zwrotów grzecznościowych; znajomość i respektowanie praw i obowiązków ucznia; znajomość symboli narodowych; znajomość najważniejszych wydarzeń historycznych; znajomość numerów alarmowych; umiejętność powiadamiania dorosłych o niebezpieczeństwie;
- w zakresie edukacji przyrodniczej – prowadzenie prostych doświadczeń i obserwacji; opisywanie życia fauny i flory w wybranych ekosystemach (las, ogród, park, łąka, zbiorniki wodne); znajomość przystosowania fauny i flory do pór roku; wyjaśnianie zależności fauny i flory od pór roku; wyjaśnianie przystosowania fauny i flory do pór roku; wyjaśnianie zależności zjawisk przyrody od pór roku³⁶.

Warto przytoczyć też kryteria oceny zachowania ucznia proponowane przez autorki programu: szanuje osoby z najbliższego otoczenia (szkoła, dom, środowisko rówieśnicze, itp.); wykazuje postawę tolerancji wobec innych; zgodnie pracuje i bawi się w grupie, zespole; wykazuje odpowiedzialność za efekty pracy grupy; zachowuje się kulturalnie w szkole, na spacerach, wycieczkach; jest grzeczny i uprzejmy; chętnie udziela pomocy innym; jest odpowiedzialny; rozpoczyna i kończy pracę na czas, pracuje sprawnie i we właściwym tempie; wkłada wysiłek w wykonywaną pracę, prace wykonuje estetycznie i dokładnie; utrzymuje porządek w miejscu pracy, wykazuje dbałość o narzędzia pracy; jest aktywny na

zajęciach; pamięta o obowiązkach ucznia (prace domowe, przybory szkolne, itp.); dba o własne zdrowie i higienę osobistą; chętnie uczestniczy w życiu klasy, szkoły i środowiska lokalnego; jest przyjazny w kontaktach z przyrodą; jest punktualny³⁷.

W związku z tym, że głównym założeniem programu „Ciekawi świata” jest rozwijanie myślenia naukowego i ciekawości poznawczej, proponuje się oprócz tradycyjnego, bieżącego oceniania wiedzy, umiejętności i zachowania, ocenianie uczniów poprzez nagradzanie ich za aktywność badawczą. Wyznacznikami aktywności badawczej są:

- dostrzeganie zależności;
- odkrywanie prawidłowości;
- wyciąganie wniosków;
- stawianie hipotez;
- pomysłowość;
- poszukiwanie rozwiązań;
- rozwiązywanie problemów;
- zaangażowanie w wykonywane zadanie;
- doprowadzanie rozpoczętego zadania do efektu finalnego³⁸.

Celem programu „Doświadczam – rozumiem – wiem” jest rozwój kompetencji ucznia uporządkowanych w pięciu obszarach, nazwanych przez autorów mrowiskami. Należą do nich:

- kompetencje społeczne i etyczne, emocjonalne, intrapersonalne, interpersonalne oraz ruchowe, szczególnie w aspekcie współpracy rówieśniczej i dotyczące zdrowia;
- kompetencje językowe i kulturowe – czytania, pisanie i korzystania z tekstów kultury, także w formie hipertekstu; komunikacyjne – wykorzystywania języka ojczystego i obcego jako narzędzia porozumiewania się i budowania relacji interpersonalnych;
- kompetencje matematyczne (w tym myślenia logicznego, myślenia analogicznego, informatyczne i w zakresie przedsiębiorczości);
- kompetencje twórcze – plastyczne i muzyczne, techniczne oraz wrażliwość estetyczna;
- kompetencje w zakresie myślenia naukowego, metapoznawczego i twórczego³⁹.

W programie „Myślę – działam – idę w świat” ustalono bardzo szczegółowe kryteria oceniania, wyodrębniając poziom: najwyższy, bardzo wysoki, wysoki, średni, niższy średni, niski. Uwzględniono następujące obszary rozwoju ucznia:

³⁷ Tamże, s. 64–65.

³⁸ J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, dz. cyt., s. 59.

³⁹ E. Domagała-Zysk, M. Knopik, T. Knopik, B. Kucharska, *Doświadczam – rozumiem – wiem*, dz. cyt., s. 118.

- obserwacja ucznia podczas różnych sytuacji zadaniowych, szczególnie badawczych;
- słuchanie, mówienie, pisanie z zastosowaniem elementów wiedzy o języku ojczystym i obcym;
- wiedza i umiejętności w zakresie matematyczno-przyrodniczym;
- rozwój społeczny, emocjonalny i moralny, czyli umiejętność wyrażania własnych emocji i uczuć w różnych sytuacjach społecznych, zachowanie kulturalne zgodne z wartościami wychowawczymi danej szkoły;
- rozwój ucznia artystyczno-ruchowy, czyli wiedza i umiejętności plastyczne, muzyczne, techniczne i ruchowe;
- rozwój ucznia społeczno-komunikacyjny związany z obsługą komputera⁴⁰.

Metody, techniki i narzędzia gromadzenia informacji o uczniach

Do oceny ucznia autorzy programów najczęściej proponują nauczycielom takie metody jak: obserwacja dziecka podczas wykonywania czynności, słuchanie jego wypowiedzi, analiza i interpretacja wypowiedzi pisemnych, analiza wytworów, rozmowy i narady, nagrania audio i wideo, prezentacje, autoprezentacje, drama, portfolio, wywiad, ankieta, testy kompetencji, skale do samooceny ucznia, wystawy, gazetki ściennie, konferencje uczniowskie⁴¹.

Dobrą praktyką, jak twierdzą autorzy programu „Ciekawi świata”, jest gromadzenie i dokumentowanie informacji o uczniu w tzw. „teczkach rozwoju”. Stanowią one cenne źródło wiedzy dla nauczyciela, rodzica i dziecka, gdyż dają możliwość śledzenia rozwoju poszczególnych umiejętności i określania poziomu umiejętności kluczowych w trzyletnim cyklu kształcenia⁴².

W programach „Ciekawi świata” i „Mały wynalazca” sugeruje się diagnozowanie rozwoju ucznia. Autorzy programu „Mały wynalazca” rekomendują wiele narzędzi diagnostycznych, np.: „Arkusze Zachowania się ucznia” B. Markowskiej, „Kwestionariusz postaw rodzicielskich” M. Ziemińskiej, „Test stosunków rodzinnych” B. Anthonny’ego, „Rysunek rodziny” A. Frydrychowicz i wiele innych⁴³.

W programie „My bliżej świata. Świat bliżej nas” zaproponowano następujące narzędzia badania: arkusze diagnozy wstępnej i końcowej, arkusze oceniające zachowanie ucznia, testy badające technikę czytania

---

⁴⁰ A. Dziadkiewicz, A. Florczak, D. Gąsior i inni, *Myszę – działam – idę w świat*, dz. cyt., s. 146.

⁴¹ Por. D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa 2008, s. 61.

⁴² J. Czerkas, A. Woś, *Ciekawi świata*, dz. cyt., s. 58.

⁴³ A. Krukowska, S. Stelmach i inni, *Mały wynalazca*, dz. cyt., s. 18.

(co pół roku), testy sprawdzające umiejętność czytania ze zrozumieniem (przeprowadzane raz w miesiącu począwszy od klasy II), testy osiągnięć uczniów w postaci kartkówek Liczmanka⁴⁴.

Autorzy programu „Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie” w procesie oceniania ucznia proponują uwzględnienie ocen cząstkowych wynikających z:

- rozmów z uczniem, który na ostatnich zajęciach w tygodniu dokonuje samooceny swojej pracy w ciągu całego tygodnia i proponuje ją w obecności grupy. Samoocena prowadzona jest pod kątem przygotowania do zajęć, wkładu pracy, wykonywania dodatkowych prac oraz prac domowych, dyscypliny i porządku. Grupa i nauczyciel mogą wnieść poprawki do oceny lub ją podtrzymać. Uczeń dostaje kolorową ocenę, np. piątkę, którą wkleja do zeszytu. Nauczyciel i następnie rodzice ją podpisują;
- kart pracy samodzielnej;
- zeszytów ucznia z ćwiczeniami, notatkami informacjami itp.;
- zeszytu lektur, w którym uczeń przedstawia tytuł, autora, głównych bohaterów, ilustrację do książki i uzasadnia, dlaczego inni powinni ją przeczytać;
- prezentacji książek, dodatkowych materiałów, informacji z mediów z zakresu wszystkich przedmiotów nauczania;
- analizy osiągnięć ucznia typu: Mistrz ortografii, Mistrz matematyki, Przyjaciel książek, przyznawanych w formie znaczka i odpowiednich dyplomów przez nauczyciela;
- analizy segregatorów, w których uczeń gromadzi swoje prace i prezentuje je podczas tzw. Klasowego Dnia Segregatora, analizując jego zawartość;
- analizy aktywności dziecka w kąciku zajęć Wysil swój umysł i nie trać ani chwili, w którym w magicznej skrzyneczce znajdują się karty z dodatkowymi ćwiczeniami, przeznaczonymi dla uczniów pracujących szybciej niż pozostali. W magicznej skrzyneczce znajdują się: rebusy, zagadki, krzyżówki, karty pracy, teksty do czytania, ciekawostki, artykuły z czasopism;
- analizy albumów stanowiących zbiór zdjęć, okazów przyrodniczych, itp. przygotowywanych przez uczniów na zajęciach z różnych obszarów edukacyjnych⁴⁵.

⁴⁴ *My bliżej świata. Świat bliżej nas*, dz. cyt., s. 59. Przykładowe narzędzia służące do badania osiągnięć szkolnych znajdują się na stronie programu: <http://my-blizej-swiate.com.pl/swiat-blizej-nas/narz-dzia-badania-osi-gni->.php (dostęp: 15.09.2015).

⁴⁵ J. Bogacka, A. Dobosz, E. Ilnicka, M. Krasowska-Żmurko, M. Krauze, E. Krawiec, *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*, s. 96–97, http://matematycznawyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf (dostęp: 15.09.2015).

W programie „Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności” zamieszczono skale obserwacyjne umożliwiające mierzenie efektów kształcenia uczniów zarówno w odniesieniu do założeń podstawy programowej, jak i naturalnych etapów rozwoju poznawczego i osobowościowego człowieka. Nauczyciel ma za zadanie ocenić co pół roku spełnianie przez uczniów 50 kryteriów rozwojowych, które są wskaźnikami stopnia rozwoju kompetencji kluczowych w I etapie edukacyjnym, w tym szczególnie: umiejętności pisania, czytania, wykonywania operacji arytmetycznych i pracy w grupie. Skala oceny: 1 – 5, gdzie: 1 – nie wykonuje pomimo pomocy nauczyciela, 2 – wykonuje z pomocą nauczyciela, 3 – wykonuje samodzielnie z błędami, 4 – wykonuje samodzielnie z nielicznymi błędami, 5 – wykonuje samodzielnie bez błędów.

Skale obserwacji poddawane regularnym analizom ilościowym i jakościowym przez nauczycieli umożliwiają ukierunkowanie wsparcia na specyficzne potrzeby uczniów, a więc są obligatoryjnym punktem wyjścia w indywidualizacji kształcenia. Dodatkowo przynajmniej raz w roku powinna zostać przeprowadzona kompleksowa diagnoza stopnia rozwoju kompetencji kluczowych w oparciu o trzystopniową skalę oceny, gdzie 1 oznacza „nie spełnia” (danego kryterium sprawnościowego), 2 – „częściowo spełnia”, 3 – „spełnia” (nawet, jeśli zdarzają się błędy)⁴⁶.

Rozległy repertuar metod, technik i narzędzi sprawdzania osiągnięć uczniów zaproponowano w programie „Doświadczam – rozumiem – wiem”⁴⁷:

- do oceny rozwoju myślenia twórczego – próby Guilforda, takie jak: Test Odległych Konsekwencji (*Co by się stało, gdyby...?*) oraz Test Niezwykłych Zastosowań (*Podaj jak najwięcej zastosowań kartonu po mleku*); zadania abarytyczne (zestawy prostych ćwiczeń diagnozujących gotowość ucznia do przełamywania barier twórczego myślenia, np. *Co może być jednocześnie tanie i drogie?*);
- do oceny rozwoju myślenia naukowego – pokazy eksperymentów przyrodniczych przygotowywanych indywidualnie lub w małych grupach przez dzieci, „wędkę wiedzy”, tj. łowienie pytań przygotowanych przez nauczyciela i uczniów;
- do oceny rozwoju myślenia matematycznego m.in.: „krzesło prawdy – krzesło kłamstwa”, quizy matematyczne, matematyczne podchody, matematyczne dyktanda;
- pozostałe metody i narzędzia służące do oceniania osiągnięć to: testy kompetencji, zeszyty grafomotoryki (sprawdzające poziom przygotowania do nauki pisania oraz sprawność percepcji wzrokowej i motoryki oka),

---

⁴⁶ M. Knopik, *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, dz. cyt., s. 68–69.

⁴⁷ E. Domagała-Zyśk, M. Knopik, T. Knopik, B. Kucharska, *Doświadczam – rozumiem – wiem*, dz. cyt., s. 119–126.

zeszyty do kaligrafii (służące do trenowania czynności pisania), testy ortofoniczne (zestaw różnorodnych ćwiczeń fonetycznych – oddechowych i głosowych, dykcji, słuchowych, usprawniających artykulację spółgłosek dźwięcznych i bezdźwięcznych itp.), lingwołamki (łamańce językowe – ćwiczenia artykulacyjne z użyciem zbitok spółgłoskowych, np. W Szczepreszynie chrząszcz brzmi w trzcinie), dyktanda, lekturniki, turnieje poetyckie (cykliczne konkursy kształtujące postawę twórczą dzieci w zakresie zabaw językowych, z rymem, rytmem i akcentem), portfolio, adwokat diabła (technika sprawdzania wiedzy w kręgu).

Sugerowane metody sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów w programie „Trampolina do sukcesu” to: diagnoza wstępna, test kompetencji, odpowiedzi ustne, dyskusja, zadania domowe, sprawdzian, ćwiczenia samodzielne, ćwiczenia grupowe, pokaz, test, prace projektowe, opracowanie i wykonanie pomocy dydaktycznych, aktywność na zajęciach⁴⁸.

W innowacyjnym programie „Staś i Zosia w szkole”, w którym preferowana jest metoda projektów, aby zwiększyć zaangażowanie dzieci w realne sytuacje, wykorzystano w ocenianiu metodę gratyfikacji opartą na mechanice gier fabularnych i komputerowych. Gratyfikacja polega na zamianie projektu w „grę”, która daje uczestnikom przyjemność z pokonywania kolejnych, osiągalnych wyzwań. Jest to metoda długotrwała, lecz pozwalająca uczniom widzieć swoje postępy poprzez osiągnięcie wyższych poziomów. Świadomie wykorzystywana gratyfikacja to zjawisko stosunkowo nowe, lecz występujące w codziennym życiu na każdym kroku, przejawiające się np. w otrzymywaniu promocji czy gratisów przy zakupach, a także zdobywaniu wyższego statusu na forum w związku z częstotliwością wypowiedzi, czy stopni harcerskich na pagonach munduru. „Głównym zadaniem osoby wykorzystującej gratyfikację, jest określenie ważnego celu lub celów, do których chce skłonić uczestników, oraz opracowanie zwartej i wciągającej fabuły – to ona spaja wszystkie użyte elementy. Dla uczestników najważniejsza jest przygoda i odkrywanie tajemnicy, nie zaś zdobywanie kolejnych punktów i odhaczanie zadań”⁴⁹.

Wykorzystane w programie mechanizmy gratyfikacji to m.in.:

- Pasek postępu (progres) – pokazuje jak wiele wysiłku trzeba włożyć, by skończyć zadanie oraz poziom jego wykonania, co motywuje do skompletowania całego paska;
- Punktacja – polega na zdobywaniu punktów za różne umiejętności, pozwalająca użytkownikowi zorientować się, na jakim poziomie wykonał zadanie oraz jak wypadł na tle innych osób. Punktacja jest integralną

⁴⁸ D. Kiedrowicz, M. Szolłowska, B. Szydłak i inni, *Trampolina do sukcesu*, dz. cyt., s. 174.

⁴⁹ M. Wróblewska, M. Potręć, K. Małachowska i inni, *Staś i Zosia w szkole*, dz. cyt., s. 77.

częścią i odzwierciedleniem fabuły, a zdobywanie „Pigułek Mocy” czy „Stopni Wtajemniczenia” jest o wiele bardziej emocjonujące niż zdobywanie zwykłych punktów;

- Wirtualne przedmioty i przyjaciele przyznawane za realne działania;
- Rywalizacja i współpraca, której celem jest zachęcanie do wykonywania zadań, nie zaś do eliminowania osób najsłabszych.

Program nauczania „Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła” proponuje oprócz tradycyjnego oceniania, ocenianie w bezpośrednim działaniu na platformie e-learningowej. Uczeń za pomocą avatara „eduportuje” się do wirtualnej szkoły, gdzie czeka na niego dwujęzyczna przygoda w świecie nauki i wiedzy. Rozwiązując zadania na platformie, uczeń zdobywa punkty. Daje mu to poczucie wymiernej nagrody za jego wysiłki i osiągnięcia. Prowadzący zajęcia ma szansę na modyfikację punktacji w zależności od realizowanego tematu oraz możliwości dzieci. Zdobyte punkty podlegają wymianie. Uczeń może za nie wybrać się do wirtualnego sklepu na specjalne zakupy. Dostanie tam dla swojego avatara nowe ubrania i prezenty. Jest to nagroda za pracę włożoną przez ucznia. W zależności od zdobytych punktów, każdy może monitorować swoje postępy w nauce. Zdobywając kolejne punkty, dziecko przechodzi na coraz to wyższy poziom wiedzy⁵⁰.

Podsumowanie

Analiza wybranych programów edukacji wczesnoszkolnej pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. W analizowanych programach spotykamy dużą różnorodność pomysłów dotyczących oceniania. Obok oceny opisowej, będącej wynikiem obserwacji nauczycieli i propozycji komentarzy ustnych czy pisemnych, autorzy proponują wykorzystanie skal punktowych lub procentowych, a także przymiotnikowych. Przykładowo w programie „Myślę – działam – idę w świat” proponuje się sześć poziomów: najwyższy, bardzo wysoki, wysoki, średni, niżej niż średni, niski. Program „Szkoła przyszłości” wskazuje pięć poziomów: bardzo wysoki, wysoki, średni, zadowolający niski, niezadowolający. W programie „Doświadczam – rozumiem – wiem” występują cztery poziomy w ocenianiu: najwyższy, wysoki, zadowolający, niski wraz z ogólną charakterystyką zachowań uczniów na określonym poziomie, zaś w programie „Twórcze umysły. Edukacja kreatywna” autorzy, nawiązując do koncepcji L.S. Wygotskiego i J. Kozielskiego, sugerują trzy poziomy: wyróżniający, zadowolający, niezadowolający. Porządkowywanie uczniów do poziomów, moim zdaniem, stanowi próbę

etykietowania dzieci, co jest odzwierciedleniem dyskursu funkcjonalistyczno-behawioralnego, zgodnie z którym rozwój dziecka jest ujmowany liniowo i hierarchicznie, związany ze spełnianiem standardów i poddawany pomiarowi dydaktycznemu;

2. W ocenianiu bieżącym dopuszcza się także symbole graficzne, naklejki, pieczątki, co stanowi próbę zastąpienia ocen wyrażanych cyfrą;

3. W programach, np. „Ciekawi świata”, „Szkoła przyszłości”, „Mały wynalazca”, „Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności”, „Zosia i Staś w szkole”, sugeruje się przeprowadzenie wstępnej diagnozy rozwoju ucznia, a także diagnozy potrzeb, możliwości i kompetencji dziecka, a w programach „Nowoczesny świat. Nowoczesna szkoła” i „Szkoła przyszłości” wielorakich inteligencji;

4. W kilku programach jasno określono kryteria oceniania. Interesujące rozwiązanie występuje w programie „Twórcze umysły. Edukacja kreatywna”. Proponowane w nim kryteria to: poziom samodzielności i motywacji, gotowość do przekraczania granic. W programie „My bliżej świata. Świat bliżej nas” kryteriami tymi są: poziom wiedzy i umiejętności, postęp, umiejętność stosowania wiedzy w praktyce, zaś w programie „Ciekawi świata” proponowane są wskaźniki aktywności badawczej uczniów;

5. Szczegółowe kryteria oceniania uczniów we wszystkich kierunkach edukacji, stanowiące podstawę do konstruowania oceny opisowej, zostały podane w programach: „Myślę – działam – idę w świat”, „Innowacje gwarancją skutecznej edukacji”, „My bliżej świata. Świat bliżej nas”;

6. W niewielu programach podaje się kryteria oceny zachowania. Należą do nich: „My bliżej świata. Świat bliżej nas” czy „Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła”, gdzie w aneksie dołączono arkusz do oceny rozwoju społeczno-emocjonalnego;

7. Programy zawierające bogate propozycje metod, technik i narzędzi do diagnozowania oraz oceniania rozwoju, wiedzy i umiejętności uczniów to: „Doświadczam – rozumiem – wiem”, „Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie”, „Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności”;

8. W większości programów proponowane jest ocenianie kształtujące, które zgodnie z preferowanym we współczesnej edukacji konstruktywizmem, angażuje ucznia w procesie uczenia się dzięki otrzymywaniu przez niego pełnej i rzetelnej informacji, w jaki sposób ma się najefektywniej uczyć.

Bibliografia

Bigus-Franczuk N., Sokal K., *Nowoczesny świat, nowoczesna szkoła*, http://www.nowoczesnaszkola.com.pl/themes/ipn/assets/innowacyjny_program_nauczania.pdf (dostęp: 15.09.2015).

Bogacka J., Dobosz A., Ilnicka E., Krasowska-Zmurko M., Krauze M., Krawiec E., *Ad@ i J@ś na matematycznej wyspie*, http://matematyczna-wyspa.pl/uploads/files/dla_nauczyciela/program_nauczania_recenzje/program_nauczania_Ada%20i%20Jas%20na%20matematycznej%20wyspie_z%20poprawkami_25_03_2015.pdf (dostęp: 15.09.2015).

Brzezińska A., Misiorna E., *Istota i sens oceniania dziecka w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *Ocena opisowa w edukacji wczesnoszkolnej*. Wydawnictwo WOM, Poznań 1998.

Czerkas J., Woś A., *Ciekawi świata*, http://innowacja.sfera.lublin.pl/materialy/program_nauczania.pdf (dostęp: 15.09.2015).

Domagała-Zyśk E., Knopik M., Knopik T., Kucharska B., *Doświadczam – rozumiem – wiem*, http://drw.lechaa.pl/wp-content/uploads/2015/08/Do%20C5%9Bwiadczam_rozumiem_wiem-program_nauczania_red3.pdf (dostęp: 15.09.2015).

Duszyńska G., Szymańska I., *Szkoła przyszłości*, <http://szkola-przyszlosci.strefa-klienta.net/> (dostęp: 15.09.2015).

Dziadkiewicz A., Florczak A., Gąsior D. i inni., *Myszę – działam – idę w świat*, <http://projekt.noweskalmierzyce.pl/wp-content/uploads/2015/program-nauczania-wczesnoszkolnego-z-j%20C4%98zykiem-angielskim.pdf> (dostęp: 15.09.2015).

Kopik A., *Ocenić dla dobra ucznia*, [w:] *Diagnoza i terapia psychopedagogiczna w edukacji dziecka*, (red.) E. Marek, J. Łuczak, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2010.

Goliszek B., Małecka-Perszko B., *My bliżej świata. Świat bliżej nas*, <http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/files/Program-Innowacyjny-My-bli-ej--wiata---wiat-bli-ej-nas.pdf> (dostęp: 15.09.2015).

Innowacje gwarancją skutecznej edukacji, http://igse.portal-edu.pl/doc/Program_Nauczania_IGSE.pdf (dostęp: 15.09.2015).

Kędra M., Zatorska M., *Razem z dzieckiem*. ORE, Warszawa 2014; <http://www.ore.edu.pl/materialy-do-pobrania> (dostęp: 15.09.2015).

Kiedrowicz D., Szolkowska M., Szydźiak B. i inni., *Trampolina do sukcesu*, s. 174, http://landers.pl/assets/Program-nauczania-trampolina-do-sukcesu-z-dn-24_06_2015.pdf (dostęp: 15.09.2015).

Knopik M., *Twórcze umysły. Edukacja ku kreatywności*, <http://sawg.pl/upload/upload/maly%20czlowiek%20materialy%20www/Program%20nauczania%20dla%20klasy%20I-III.pdf> (dostęp: 15.09.2015).

Krukowska A., Stelmach S. i inni, *Mały wynalazca*, http://mais.wspkorczak.eu/wp-content/uploads/2015/07/Maly_Wynalazca-popr.pdf (dostęp: 15.09.2015).

My bliżej świata. Świat bliżej nas, <http://my-blizej-swiata.com.pl/swiat-blizej-nas/narz-dzia-badania-osi-gni--.php> (dostęp: 15.09.2015).

Organizacja procesów edukacyjnych. Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy, (red.) G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006.

Przybylska J., Stępień Z., *Obywatel świata*, <http://mais.wspkorczak.eu/programy-nauczania/> (dostęp: 15.09.2015).

Rau K., Chodoń I., *Ocenianie opisowe, a rozwój dziecka*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 1999.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników. Dz.U. 2012 poz. 752, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20090890730> (dostęp: 15.09.2015).

Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 10 czerwca 2015 roku w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikacji i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych. Dz.U. 2015 poz. 843, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20150000843> (dostęp: 15.09.2015).

Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008.

Sterna D., Strzemieczny J., *Strategie oceniania kształtującego*, <http://www.ceo.org.pl/pl/ok/news/strategie-oceniania-ksztaltujacego> (dostęp: 15.09.2015).

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, http://orka.sejm.gov.pl/proc7.nsf/ustawy/2957_u.htm (dostęp: 15.09.2015).

Wróblewska M., Potręć M., Małachowska K. i inni, *Stas i Zosia w szkole*, s. 72, http://stasizosia.info/wpcontent/uploads/2015/01/Innowacyjny_program_po_erracie_poprawki.pdf (dostęp: 15.09.2015).

<http://www.ceo.org.pl/pl/ok> (dostęp: 15.09.2015).

<http://www.ore.edu.pl/edukacja-najmlodszych/4291-programy-nauczania-edukacja-wczesnoszkolna> (dostęp: 15.09.2015).

Abstrakt

Celem prezentowanych badań było poznanie kryteriów oceniania i metod, jakie proponują autorzy programów kształcenia zintegrowanego. Analizie poddano trzynaście wybranych programów prezentowanych na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji, które powstały w ramach projektów konkursowych – konkurs 1/POKL/03.03.04/2013 na opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania wraz z obudową dydaktyczną. W badaniach podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania: Jakie są podstawy prawne oceniania opisowego? Jakie funkcje, rodzaje, formy i kryteria oceniania występują w programach kształcenia zintegrowanego? W których programach proponuje się ocenianie kształtujące? Co jest przedmiotem oceny ucznia? Jakie metody, techniki i narzędzia gromadzenia informacji o uczniach proponują autorzy programów nauczania? W analizowanych programach podano wiele różnych propozycji dotyczących oceniania. Obok oceny opisowej, będącej wynikiem obserwacji nauczycieli i propozycji komentarzy ustnych czy pisemnych, autorzy proponują wykorzystanie skal punktowych lub procentowych, a także przymiotnikowych. W kilku z nich sugeruje się przeprowadzenie wstępnej diagnozy rozwoju dzieci, a także diagnozy potrzeb i możliwości uczniów. Niektóre programy zawierają jasno określone kryteria oceniania, stanowiące podstawę do konstruowania oceny opisowej, niestety niewiele jest propozycji oceny zachowania. W kilku programach podane zostały przykładowe metody, techniki i narzędzia do diagnozowania i oceniania rozwoju i kompetencji uczniów oraz ich dominującej inteligencji. W większości programów proponowane jest ocenianie kształtujące, które zgodnie z preferowanym we współczesnej edukacji konstruktywizmem, angażuje ucznia w proces uczenia się dzięki otrzymywaniu przez niego pełnej i rzetelnej informacji, w jaki sposób ma się najefektywniej uczyć.

Słowa kluczowe: ocenianie opisowe, ocenianie kształtujące, metody oceniania, programy kształcenia zintegrowanego, edukacja wczesnoszkolna.

Conceptions of the Evaluation of Pupils' Achievements, Considered in the Light of the Analysis of Selected Programmes for Early-School Education

Abstract

The aim of the research presented here was to find out about the evaluative criteria and methods proposed by authors of early-school education programmes. The analysis focused on thirteen selected program-

mes presented on the website of the Centre for Educational Development, created within the framework of projects competing in a competition for the elaboration and pilot-stage implementation of innovative teaching programmes and didactic structure (1/POKL/03.03.04/2013). The research sought to answer the following questions: What is the legal basis for descriptive evaluation? What evaluative functions, kinds, forms and criteria appear in integrated teaching programmes? Which programmes suggest modelling evaluation? What is the subject of a pupil's evaluation? What methods, techniques and tools of collecting information about pupils are suggested by the teaching programmes' authors? The programmes analysed presented a huge variety of conceptions of evaluation. Some of them proposed performing an initial diagnosis of children's development, as well as a diagnosis of pupils' needs and possibilities. Some programmes did contain clearly-defined criteria of evaluation, such as would constitute a basis for descriptive evaluation, yet proposals for the evaluation of (pupils') behaviour were few and far between. Some of the programmes presented exemplary methods, techniques and tools for diagnosing and evaluating pupils' development and competences, and their dominant form of intelligence. Most programmes revealed a preference for modelling evaluation – something in line with what is favoured by contemporary educational constructionism, as it engages the pupil in the learning process, imparting to the latter reliable and comprehensive information about how to learn as efficiently as possible.

Keywords: descriptive evaluation, modelling evaluation, evaluation methods, integrated teaching programmes, early-school education.

Adres do korespondencji/Address for correspondence:

Dr Elżbieta Marek

Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej

e-mail: elamarek@gazeta.pl

